

חמת הספק

כותב הספר: דני כספי
עורכת הספר: לאה שניר
המוציא לאור: הקיבוץ המאוחד
המדינה: ישראל
מס' עמודים: 94
מועד הוצאה לאור: 2018

Treasonable Doubt

Danny Caspi

עם תחילת החוויה של היכרות עם ספר השירה "חמת הספק" עולה

התהייה לגבי הכותרת. חשוב לציין שכותרת הספר מזכירה ביטוי מתחום המשפט, בעיקר כנימוק לזיכוי "מחמת הספק". אולם הכותרת כאן משמיטה את האות מ' בתחילתה ומשנה את המשמעות ל"שק עור של ספק" או אולי "כעס של ספק". ספק רב אם נתקלנו

לאחרונה בספר שירה מפרי עטו של משורר שהוא גם רופא וגמלאי. אבל כזה הוא ספרו של ד"ר דני כספי "חמת הספק" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, 94 עמ', 2018). הספר כולל 79 שירים וסונטות שבהן משלב המשורר את התייחסות הרופא, עם תוגת הגמלאי כלפי המציאות המשתנה מול עיניו מחמת הזמן הקוצב את ימיו. מבטים אלה נדחסים לרוב בשורות קצרות ונוקבות אל דמויות, מצבים, מפגשים, שמאחוריהם מסתתרים הבהקים של סיפורי חיים.

הרופא "מאבחן" אחרים, אך גם את עצמו, תוך שימוש בדימויים המתכתבים במקביל עם עולם הרפואה והשירה כמו "וריד עגום/שב לפעום כבאר ארטזית/מבטיח שירים נוספים". דומה כי השורש ס.פ.ק, בעיקר במובן "חוסר ודאות" (בשירי צפיפות העצם), מהווה מעין מכנה המשותף לנקודות המבט השונות, אם כי יש גם התייחסויות לגזרות אחרות של השורש ס.פ.ק.

ראויה לציין מילה נוספת בכותרת הספר "חמת" וגם לה מספר הקשרים אפשריים בנוסף ל"חמת הספק", למשל "חמת חלילים" (בשיר חליל, עמ' 46) או "חמת זעם".

אבל הספק הוא גם עינוי וגם נחמה. כך למשל בשיר "אי ודאות" אומר המשורר "מנחמת אותי ההפלה אל אי הודאות/",

עינוי הדין מחיה את נפשי, /זמן רב מדי אני ניזון מספקות/ כמו חיידק קדמוני... שורות אלו יכולות להוביל את הקורא לצמד מילים נוסף "חמת מים" כמיכל לספקות המחיות את נפש המשורר. פירוש נוסף למילה חמה הוא שמש ואולי לכך רומז המשורר בשיר "ברויגל, נוף עם נפילה של איקרוס" (עמ' 10) "השמש בהקה בשמים עדנים. חמה היה ידוע".

ולסיום מבט מסכם, כמעט נטול ספקות, של הגמלאי תוך התייחסות לממד הזמן מובא בשיר "תבן מן הבר" (עמ' 66): "דבר אינו כפי שהיה/ דבר אינו כפי שיהיה, אני הולך מכאן, ברגל סחרחרה/ ראשי יציב בסד של היסוסיו./ דבר אינו כפי שהינו, / אחרי לכתי ראיתי".

לסיכום, החוויה בקריאה המהנה בספר השירה "חמת הספק" הזכירה לי את כובד השליחות במקצוע הרפואה החודר לכל תחומי חיינו.

בתשבע פורת כץ

לשכת הבריאות מחוז תל אביב
משרד הבריאות
b7pk@walla.com :7"א11

צבים כל הדרך למטה: חיסונים - מדע ומיתוסים

אנונימי (2018)

ישראל: הוצאה פרטית
405 עמודים

Turtles all the Way Down: Vaccines - Science and Myth Anonymous

מה לתחום הקרימינולוגיה ולביקורת על ספר שנושאו רפואי? על פניו, תחומים שונים שעניינם שונה. אולם הספר "צבים כל הדרך למטה", שמצביע על כשלים מתודולוגיים במחקרים שבדקו את בטיחותם של החיסונים שבשגרה, מדגים כיצד הרפואה ובמיוחד המחקר הרפואי יכולים להיות נושא לעיסוק, בקריאה ומחקר קרימינולוגי, באשר הוא

מערער על הלגיטימיות של המדע והממסד הרפואי ומעלה חשש של ניצול לרעה של אמון הציבור בסוגיות הנוגעות לבריאות הציבור. תיאורי המחקרים ותהליכי המחקר, כולל מה שטרם נחקר ולעיתים מוצג כמי שנחקר, מעלים חשד כבד של ניצול לרעה במחקר ובסמכות מקצועית באופן שנוגד את האתיקה המדעית והרפואית, ואולי אף מבטא חשיבה פלילית מכוונת לשם השגת אינטרסים אישיים וארגוניים במחיר בריאות הציבור. נציין כי לפני קריאת הספר לא היה לנו ידע מוקדם על נושא החיסונים שבשגרה ובטיחותם; אין אנו מתיימרים לקבוע מה נכון ומה לא נכון וגם אין לנו אג'נדה כלשהי לגבי חיסונים. תוך כדי קריאתו, התברר לנו שמדובר בספר חשוב, רציני ומדעי, שכתוב היטב ובהירות, החושף באופן מקיף את הנושא שבו הוא מתמקד – התבססותו של הממסד הרפואי על מחקרים בתחום החיסונים שבשגרה, הלוקים לכאורה במתודולוגיה בעייתית ואשר הובילו למסקנות שאינן תמיד מבוססות מחקר. כמו להדגיש את ההיבט הקרימינולוגי, המחברים של הספר שומרים בקפדנות על האנונימיות שלהם, וזאת מתוך חשש שהם חושפים בגלוי שאם יתפרסם שמם – יבולע להם. זה לעצמו הופך את הספר ללא-שגרתי, ואת אופן הוצאתו לאור למנוגד לחלוטין למקובל במדע. ספר בעל אמירה או יומרה מדעית מופיע לרוב בהוצאת ספרים אקדמית, שמות כתביו מופיעים על הכריכה, והוא כולל מידע ביוגרפי על הכותבים. הספר "צבים" חף מכל אלה: הוא יצא בהוצאה עצמית, ללא ציון בית הוצאה, וללא ציון שמות המחברים. מתוך התוכן המקצועי של הספר די ברור שהמחברים הם מתחום הרפואה והמחקר הרפואי, ומסתבר שהם נמצאים תחת חשש שעצם פרסום הספר עלול לגרום לממסד הרפואי להוקיע אותם ולפגוע בהם במגוון דרכים, ולו רק כי פרסמו סקירת מחקרים רחבת היקף בנושא טעון – בטיחות החיסונים שבשגרה.

נכון, יש למחברים אג'נדה מסוימת שעליה הם מצהירים בגלוי. אין זו אג'נדה כנגד חיסונים באופן גורף או עקרוני, אלא אג'נדה בעד חיסונים מבוססי ראיות (evidence-based) ובדוקים לפי כל קנה מידה רפואי מדעי מקובל. עצם חששם של המחברים מעורר את העניין הקרימינולוגי בשאלת תהליכי קבלת

החלטות של הממסד הרפואי, ובשאלת המעקב אחר אתיקה מקצועית, על רקע הוויכוח המתמשך סביב נושא החיסונים ובטיחותם.

העובדה שספר בעל עמדה במחלוקת מדעית כגון החיסונים שבשגרה מופיע באופן זה, מעלה חשש מטריד לגבי המדע והרפואה בימינו; נדמה שהמדע והרפואה הפכו לעיונים לביקורת, ואף תוקפניים כלפי ביקורת, באופנים שהיסטורית מזוהים עם אלימות של אורתודוקסיה דתית פונדמנטליסטית, ואף עם ועדות חקירה כדוגמת האינקוויזיציה בימי הביניים, שמשוכנעות שהן יודעות את "האמת", ודוחות כל ערעור על "אמת" זו ככפירה מסוכנת.

מתוך קריאה בעושר המחקרים המתוארים בספר, מצטיירת תמונה שלפיה המדע, שעליו אנו אמורים לסמוך, לעיתים נדמה לכאורה כמסע יחסי ציבור, שבמרכזו עומדים יצרני החיסונים (חברות תרופות), סוכנויות הרגולציה והגופים המקצועיים, ועולה החשד שהם אינם נמנעים מ-"Fake Science", מדברור של עובדות שאינן מדויקות או נכונות, ובהכפשת העמדות הספקניות והביקורתיות. בתמונה המצטיירת מתקבל הרושם שהספקנים והמבקרים מוצגים לעיתים באופנים שליליים, כאנשים שאינם מבינים במדע וברפואה, כמפיצי פחדים, תיאוריות קונספירטיביות ושקריות-לכאורה, כשדברי הביקורת עצמם מוצגים כסכנה לבריאות הציבור שעלול להפסיק להתחסן, ולכן כמצדיקים צנזורה. סכנה זו לבריאות הציבור מוצדקת על ידי התיאוריה של חסינות העדר, שהיא כשלעצמה אינה מדויקת ומוצגת כיום באורח מוגזם.

אם תמונה זו נכונה ולו בחלקה, הרי שאנו עדים לקריסה מסוכנת וגם מסכנת של הערכים שאמורים היו לעמוד בבסיס המדע, ובהם עניין מדעי נקי מאינטרסים, סקרנות אינטלקטואלית, רצון לגלות את העובדות ולהבין את ההסבר להן, נכונות להשקעה לשם הגילוי המדעי, מקוריות ונועזות של חשיבה, וגם יכולת להעביר ביקורת עניינית, ספקנות כלפי ידע מוצהר ופתיחות עצמית לביקורת. מעושר המחקרים והכתיבה המדעית שחושף בפנינו הספר נראה שבאופן עקבי, ככל שמדובר בחיסונים, המדע, שמחזיק בדימוי-עצמי של רציונאליות, כנראה פועל ככל אורתודוקסיה סמכותית,

שמגיבה באגרסיביות ובפסילה אישית של מתנגדיה לכל דבר ביקורת אשר מתפרש כ"כפירה" מסוכנת.

מקריאה בספר עולה חשד כבד, שהיבטים מרכזיים של בטיחות החיסונים לא נבדקו כראוי. בעוד שגופי הבריאות מדגישים את הסכנה הגלומה במחלות ילדות ששיעור הסיבוכים בהן קטן יחסית, הם מתעלמים מהקשר האפשרי של החיסונים למחלות הכרוניות שהפכו במחצית השנייה של המאה ה-20, לאיום העיקרי על בריאות הציבור. עוד עולה מהקריאה בספר, שהמדע של ימינו כנראה אינו מסוגל לטפל ברציונליות ובענייניות הראויה בשאלות שנדמות נוקבות.

נראה שהטענה שחיסונים הם בהכרח מייצגי "טוב" הפכה לאורתודוקסיה מדעית ואף לדוגמה כמו פונדמנטליסטית, שמקורה בממסד שאינו יכול לטעות. האורתודוקסיה המצטיירת לכאורה, שלמעשה אינה מדעית, שפועלת כנגד

אלו המטילים ספק בבטיחות וביעילות החיסונים, מתבטאת לעיתים בהכחשה גורפת של המחלוקת הקיימת בתחום המחקר, ולעיתים גם בהגדרת הספקנים והמבקרים, הן בקרב חוקרים ורופאים והן בקרב הציבור הרחב, כ"מתנגדים" או "מהססים" ביחס לחיסונים. זוהי פסילה גורפת של ביקורת עניינית שמבטאת מה שנראה כמו הסתגרות שאינה מדעית ואינה רפואית סביב אני-מאמין פונדמנטליסטי. הנחת הבסיס של ההתבצרות בעמדה הממסדית היא שה-CDC או ה-AMA, ה-WHO, או כל גוף מדעי/רפואי רשמי אחר, לכאורה אינו יכול לטעות, ממש כמו מנהיג דתי. האמנם? ההסתגרות של הממסד הרפואי פוגעת בעיקר בממסד ובלגיטימיות שלו בעיני הציבור, שכן היא מעלה שאלה נוקבת האם הרפואה היא מדע שאכן אפשר לסמוך עליו?

סוגיות אלה קשורות לשאלה גדולה בהרבה משאלת בטיחות החיסונים: למי שייך המדע? האם לציבור הרחב יש כלים ואפשרות להבין את המדע, ולגבש דעה עצמאית בנוגע לסוגיות החשובות לחייו, שיכולה להיות נכונה ומדויקת לא פחות ואף יותר מאשר עמדת המומחים? לעניות דעתנו, התשובה חיובית. המדע הוא נחלת הכלל, פתוח לכולם. אנשים בציבור הרחב יכולים לגבש דעה עצמאית, נטולת

פניות, בניגוד לדעות המבטאות על-ידי הנחות-מוצא פרופסיונאליות או אנטי-פרופסיונאליות, או אינטרסים סמויים. הספר "צבים" מעניק כלים חשובים מאוד במשימה זו, של חינוך עצמי ציבורי, ובכך מהווה פרסום חשוב בעברית בתחום המסוים של החיסונים ובתחום הרפואה בכלל. יש לברך את המחברים הן על ההשקעה המדעית העצומה, הרצינית והמעמיקה, והן על האומץ לחשוב מחוץ ל"קופסת הממסד" ולכתוב על אף הדוגמה האורתודוקסית שנראית מאיימת להשתיק דעות מנוגדות לה.

העובדה שביקורת מדעית/רפואית עניינית, לדעתנו, כמו זו שמופיעה בספר "צבים", כנראה אינה זוכה לחשיפה נרחבת בתקשורת או למענה מדעי-רפואי ענייני, חושפת חשד לליקוי מטריד במדע וברפואה, שאם לא יתוקן במהרה, יעמיק עוד יותר את חוסר הלגיטימיות וחוסר האמון של הציבור במדע ובממסד הרפואי ויעמיק את הוויכוח בין תומכי החיסונים לבין מתנגדיהם. יישוב המחלוקת בין הצדדים יוכל להיות מושג רק באמצעות שיח פתוח, ענייני ולגיטימי, שבמהלכו ייבדקו לעומק ובריאות טיעוני שני הצדדים, על מנת להגיע למסקנה כללית ומקובלת. זאת לטובת המדע, הממסד הרפואי והציבור בכללותו.

לסיכום, אנו ממליצים מקרב לב על הספר "צבים", כקריאת חובה מדעית, רפואית וציבורית. ספר זה צריך לקבל את המקום הראוי לו, על מנת שניתן יהיה לנהל דיון מדעי רציונלי, לוגי, ספקני וביקורתי בשאלת החיסונים שבשגרה; על מנת שניתן יהיה להיעזר בו כדי לתקן את מדע הרפואה במקומות בהם הם לוקים בחסר, באמצעות ויכוח מדעי פתוח וחופשי. בעולם מתוקן, המדע והרפואה אינם פחדים מן האמת, גם אם משמעותה שיתכן שנפלו טעויות בדרך. בעולם מתוקן, הרפואה עומדת מחוץ לשדה המחקר הקרימינולוגי, ומן הראוי שלשם תחזור בהקדם.

נתי רונאל

המחלקה לקרימינולוגיה,
אוניברסיטת בראילן
roneln@biu.ac.il :7

אתי אלישע

חוג לקרימינולוגיה,
המכללה האקדמית עמק יזרעאל